

Tilbageblik på Homo academicus: Interview med Pierre Bourdieu, 1997

Annick Prieur

Indledning

Bourdieu's bog *Homo academicus* (1984, engelsk udgave 1988) omhandler det franske universitetssystems komplekse hierarkier, og hvorledes disse reproduceres. Bourdieu argumenterer her for, at universiteternes videnskabeligt ansattes stillingtagen i intellektuelle og politiske kampe kan sættes i sammenhæng med de interesser de har i kraft af de positioner i det akademiske felt de aktuelt står i eller aspirerer mod at kunne indtage.

Foranlediget af en svensk oversættelse af bogen (udgivet af Brutus Östlings Symposium, Stockholm 1997) bragte den norske avis *Klassekampen* (8. februar 1997) en anmeldelse skrevet af Arne Melberg, professor i litteraturvidenskab ved Universitetet i Oslo. Melberg havde på tidspunktet for anmeldelsen 'forskningfri', som det hedder i den norske universitetsjargon, når man som universitetsprofessor eller -lektor kan holde fri fra at give undervisning, og derved fri til at lave forskning, og han gør i sin anmeldelse en pointe ud af tvetydigheden i dette begreb, idet han problematiserer forskerens mulighed for frihed. Melberg anser på flere måder Bourdieu's bog som forældet, og han påpeger i den sammenhæng Bourdieu's tavshed om aktuelle stridigheder som statens magt over forskningen, og om kønnets betydning i universitetsfeltet. Hans anmeldelse blev afsluttet med den følgende henvendelse til Bourdieu:

"Kære Pierre! Du tilskriver dig selv en overlegen indsigt og en systemfrihed, som din analyse samtidig frakender enhver *homo academicus*. Derved giver du selv et slående eksempel på den blanding af selvtilfredshed og misnøje, som du så overbevisende udleder af akademikerens position. Du er vel nødt til at indse, at hvis man vil betragte et system fra ydersiden, skal man også stille sig selv udenfor dette system! Hilsen din forskningsfrie kollega."

Den direkte henvendelse var næppe intenderet at nå frem til "Pierre" (så ville Melberg nok have valgt et andet sprog og et andet medium), og noget svar fra

"Pierre" var vel derfor heller ikke forventet. Men da jeg opholdt mig ved Bourdieu's forskningscenter lige på dette tidspunkt, fremlagde jeg Melberg's henvendelse for Bourdieu, og lod ham svare i form af et interview, der blev trykt i *Klassekampen* 1. marts 1997.

Den analytiske position

— *Ja, har Melberg ikke en pointe, det må da være svært at analysere det franske universitetssystem, når De selv har en position i det?*

— Jeg synes det er mærkeligt, at han stiller dette spørgsmål, for det er da virkelig et spørgsmål jeg selv stiller hele tiden, i hele den første del af denne bog: om projektet er muligt, hvilket forhold der er mellem det erkendende subjekt og det empiriske subjekt, altså hvem man er, og om jeg, som erkendende subjekt, kan objektivere et rum, hvor jeg selv har en position, om det altså er muligt at tage en vis afstand til denne position. Spørgsmålet er, om kendskabet til rummet, sammen med den position jeg har, gør det muligt at få tilgang til rummet, og hvilket forhold der er mellem den empiriske Bourdieu og den erkendende Bourdieu. Når jeg arbejder, når jeg skriver, så tænker jeg, at jeg opnår en vis frihed, og forskellen mellem mig og de andre, som er i dette rum, er, at jeg udfører dette arbejde. Inden jeg kunne udføre dette arbejde, havde jeg en almen forudelse om, hvad jeg ville finde, men det er udelukkende takket være et grundigt forskningssamarbejde, at man kan komme frem til nøjagtig kundskab. Her er trukket mere end 80 variabler ind om en mængde træk ved universitetsansattes karrierer. Der er en enorm forskel mellem den kundskab jeg har som en almindelig deltager i dette rum og den jeg har som forsker.

— *Men ville det ikke være nemmere for en uafhængig forsker, der stod udenfor dette felt, at få et sådant blik?*

— Nej, det tror jeg ikke. Jeg tror, at en udenforstående forsker ville have haft meget større besvær med at

forstå en del ting – vedkommende ville have haft svært allerede ved at komme på at kigge efter meget af den væsentlige information. Her er for eksempel nogle meget små forskelle mellem forskellige typer af filosoffer, der kan forklare en forskellig stillingtagen. Der er mange sådanne ting, og en udenlandsk observatør vil have svært ved at tænke på alle de forskellige steder, hvor magten sidder i dette system. At der skulle være et problem med subjektiv skævvridning tror jeg ikke. Det er jo så elementært, det er jo noget man kan kontrollere.

— *Så det byder ikke på et specielt problem selv at være en del af det man undersøger?*

— Nej, det tror jeg, at er noget man overdriver. Man kan forstå, hvorfor man har sine subjektive skævheder, at man ligger under indflydelse fra sine drifter og lidenskaber, at der er noget man kan lide og noget andet man ikke kan lide, men det er et spørgsmål om teknik at kontrollere det. I det jeg skriver tror jeg ikke, at det er muligt at se, om jeg stiller mig på den ene eller på den anden side. Det er jo sandt, at jeg sympatiserer mere med den side, hvor magten ikke er, men således som det er skrevet, kunne jeg lige så godt have været på den ene som på den anden side.

— *Melberg spørger, hvorfor De ikke siger noget om statens rolle i forhold til det akademiske felt. Baggrunden for han spørgsmål er, at man i dag ser, at staten har en meget stor magt over forskningen gennem forskningsrådene.*

— Det er sandt, at jeg ikke siger noget om det, men jeg havde heller ikke noget at sige om dette. Blandt de indikatorer jeg tog med i betragtning var deltagelse i forskellige råd og komiteer, og gennem det en nærhed til statslig magt. Det er sandt, at jeg ikke stillede spørgsmålet om forholdet mellem Staten og det akademiske felt, men det var så heller ikke mit tema, da mit mål var at se feltets interne struktur.

Betydning af køn og social baggrund

— *En anden tavshed gælder forholdet mellem kvinderne, der ikke behandles i bogen. Det kan næppe være, fordi De ikke tillægger det betydning ...*

— Jo, det er med, og det er desuden så indlysende at ... jeg havde derimod lyst til at tage variabelen 'homoseksuel' med, men det vovede jeg ikke, da det ville have været for provokerende på den tiden [undersøgelsen blev foretaget i 60'erne, red.anm.]. Jeg havde informationen, og det var meget interessant, da de homoseksuelle mænd fulgte kvinderne i det hierarkiske mønster, og var først og fremmest repræsenteret i de humanistiske fag. Jeg dvælede ikke ved spørgsmålet om køn, da det var så indlysende, at kvinderne

var ekskluderede, at der er nogle flere i de anvendte fag, som psykologi frem for sociologi, og at dette gælder både på lærersiden og på studentersiden. Men jeg dvælede ikke ved det, for der var ikke så meget mere at sige om det.

— *Men nogle gange skal det, som alle ved, alligevel siges ...*

— Ja, og jeg sagde det. Variablen er med. Det er så indlysende.

— *Men at forskelle i social baggrund har betydning, er ikke det også indlysende?*

— Ikke lige så indlysende. Og det er jo ikke synligt på samme måde. Man kan jo se, at der ikke er kvinder til stede. Social baggrund er det mere almindeligt at benægte har betydning. Her er det også noget med analyseteknikkerne, hvor en variabel med mindre end 5 % får en så stor styrke i korrespondanceanalysen at billedet forrykkes. Og her er ekstremt få kvinder. Jeg viste, hvorledes køn følger samme mønster som social baggrund i det akademiske hierarki. Det var det samme problem med at de var så få, jeg blev nødt til at slå de, hvis fædre var arbejdere, sammen med de, hvis fædre var kontoransatte og lavere funktionærer for overhovedet at få en tilstrækkeligt stor gruppe til at kunne analysere den. Den kønsmæssige og den sociale diskrimination er så utrolig stærk. Der er næsten ingen kvinder i feltet. Her kan De se 'naturvidenskab 91,4 % mænd, humaniora 91,7 %, jura 96,6 % og medicin 100 %'! Så det er ikke på grund af manglende interesse for spørgsmålet. Dette var det franske universitet i 60'erne. Det har vel ændret sig noget. Der gøres vel i alle fald anstrengelser nu, således at man kan sige, at 'ja, det ville være godt at få en kvinde ind', jeg kan somme tider høre det her på Collège de France nu.

Udviklingen i det akademiske felt

— *Ja, De kunne måske sige lidt om de forandringer, som har fundet sted i dette felt efter bogen blev skrevet?*

— I det store og det hele er strukturerne de samme. Men det kan have forflyttet sig lidt mellem de store skoler [*grandes écoles*], kvindeandelen er blevet højere, men først og fremmest på de lavere niveauer. Dette skyldes universitetets ekspansion. Det er dette jeg betegner som korpsets selvforsvar: Princippet er, at man først rekrutterer en, der indfrier alle kriterier ved at være mand, *normalien* [uddannet ved *Ecole Normale Supérieure*, en af de to højest rangerede skoler] og *agrégé* [en universitetseksamen på phd-niveau]. Kan man ikke det, så kan man tage en mand, som er *agrégé*, men ikke *normalien*, eller en kvinde, som er

agrégée og *normalienne*. Hvem af de to, som rekrutteres, er ikke givet. Der ligger ingen plan bagved, men en korpsånd. Det er gennem et system af implicite kriterier, at de professorer, der står for denne rekruttering, uden nogen samlet plan bagved og uden noget komplot, forsvare professorkorpsets sociale konstanter. Men hvor de somme tider må substituere en smule, når efterspørgslen er stor og der ikke er kandidater nok, der indfrir alle kriterier. At være *normalienne* vil så kompensere for at være kvinde. Men dette sker ikke bevidst! Man kunne tro, der lå en rationel beregning bagved, men det er blot et tilfælde af det, jeg betegner som praktisk fornuft [*sens pratique*], og som her fungerer på en kollektiv måde. Dette er jo velkendt.

— *Ja, men ikke godkendt og anerkendt som kriterium.*

— Nej, men der findes ikke engang formaliserede kriterier for videnskabelig kompetence. Dette måtte jeg bygge op for at kunne bruge det i min analyse. Men det var netop derfor jeg gerne ville have haft homoseksualitet med. Det var på samme måde som køn et ikke åbent anerkendt, men alligevel vigtigt vurderingskriterium. På den tid var det ret stigmatiseret, i 60'erne, altså Michel Foucaults generation. Jeg kan huske engang jeg så Foucault kysse en fyr, og så gik det op for ham, at jeg havde set det, og han blev helt rød! Jeg smilede blot til ham, og det blev så noget, der førte os nærmere hinanden. På den tid ... jeg kan huske Fernand Braudel, han kom tit med vittighe-

der om homoseksuelle i sine forelæsninger. Derfor ønskede jeg at kode dette. På *Ecole Normale Supérieure* var der nok en 20 % bøsser. De fleste var ikke så synlige, men man kendte nu mere eller mindre til det.

— *Hvad angår den sociale baggrund, er der sket nogen udjævning?*

— Nej, tværtimod. Jeg tror aldrig universitetssystemet har været så borgerligt som nu.

Sociologiens splittelse

— *Men styrkeforholdet mellem disciplinerne er måske ændret. Hvad med sociologiens stilling i dag?*

— Et skema i min bog viser, at sociologiens position dengang var ret lav. I dag ved jeg ikke, men den er måske styrket, i alle fald i forhold til filosofi, som er sunket meget ned. Jeg ved ikke helt, hvorfor dette er sket. I det intellektuelle hierarki er sociologien nok steget, men sociologi er en meget splittet disciplin, sociologer har meget lidt fælles. Det bunder i den sociale rekruttering, som enten er meget høj eller meget lav. Fagets konflikter stammer fra dette, sociologer har næsten intet fælles.

Annick Prieur

Professor, Institut for Sociologi og Socialt arbejde, Aalborg Universitet

